
گروه هدف: کودکان دارای اختلال رشد مهارت‌های ارتباطی در سطح پیش‌زبانی

گروه هدف: کودکانی که دارای اختلال رشد مهارت‌های ارتباطی در سطح پیش‌زبانی هستند. از جمله این کودکان می‌توان به کودکان دارای ناتوانی هوشی، کودکان با تأخیر رشدی و اختلال طیف اتیسم اشاره نمود.

تعاریف

اختلال ارتباطی^۱: اختلال ارتباطی به‌طور کلی به اختلال در گفتار و زبان (درک و یا بیان) اطلاق می‌شود که توانایی فرد را در ارتباط برقرار کردن تحت تأثیر قرار می‌دهد (Nicolosi, Harryman, & Kresheck, 2004).

اختلالات ارتباطی - شناختی: عبارتند از اختلالاتی که کودک دچار ناتوانی در استفاده از شکل‌های ارتباط غیر کلامی و مهارت‌های شناختی لازم جهت برقراری ارتباط هدفمند با دیگران می‌باشد (Bernstein & Tiegerman-Farber, 2009).

دوره‌ی پیش‌زبانی^۲: به دوره‌ای از رشد ارتباطی اطلاق می‌شود که در آن کودک هنوز دارای نظامی برای اکتساب زبان نمی‌باشد و از شکل‌های ارتباط غیر کلامی از جمله نگاه، حرکات بیانگر

و صداسازی جهت برقراری ارتباط استفاده می‌نماید. دوره‌ی پیش‌زبانی به سه دوره‌ی پیش هفتمندی^۱ (۸-۰ ماهگی)، هفتمندی اولیه^۲ (۱۲-۹ ماهگی) و هفتمندی^۳ (۱۸-۱۳ ماهگی) تقسیم می‌شود (Capone & McGregor, 2004; Crais, Douglas, & Campbell, 2004).

۱. دوره‌ی پیش هفتمندی: در این دوره شاهد اعمال رفلکسی و بی‌هدف از جانب کودک هستیم که منشأ این اعمال نیازهای کودک از جمله گرسنگی یا درد است. در این دوره هرچند کودک اعمال خود را با نیت و قصد قبلی انجام نمی‌دهد، اما اعمال او بر اطرافیان تأثیر می‌گذارد و معمولاً اطرافیان کودک رفتارها و صداسازی‌های او را به‌صورت رفتاری هدفمند تفسیر می‌کنند. به‌عنوان مثال وقتی کودک بی‌هدف می‌گوید «دَد» اطرافیان این‌گونه تفسیر می‌کنند که او دلش می‌خواهد بیرون برود (Crais et al., 2004).

۲. دوره‌ی هفتمندی اولیه: این دوره حدوداً از ۹ ماهگی شروع می‌شود. کودک به‌تدریج این مهارت را کسب می‌کند که با استفاده از ابزارهای ارتباطی مختلف از جمله نگاه کردن^۴، صداسازی کردن و حرکات بیانگر^۵ به‌صورت هدفمند نیازهایش را ابراز و یا جلب توجه کند (Crais et al., 2004).

۳. دوره‌ی هفتمندی: این دوره حوالی ۱۳ ماهگی آغاز می‌گردد. کودکان در این دوره استفاده‌ی هدفمند از نمادها^۶ را شروع می‌کنند که این دوره مقارن با بیان اولین کلمات کودک است (Crais et al., 2004).

دوره‌ی گذار^۷: دوره‌ای که کودکان پیش از این‌که بتوانند جملات ۲ کلمه‌ای با ساختارهای نحوی مختلف را بیان کنند، با ترکیب تک کلمات و حرکات بیانگر با دیگران ارتباط برقرار می‌نمایند. به‌عنوان مثال کودک با انگشتش به لیوان اشاره کند و هم‌زمان بگوید «آب» یا این‌که به لیوان اشاره کند و بگوید «مامان». این دوران از ۱۸ الی ۳۰ ماهگی بسیار بارز است (Iverson & Goldin-Meadow, 2005).

مهارت‌های درکی: درک شامل پردازش شنیداری و رمزگشایی زبان است. بخش پردازش شنیداری مرتبط با ماهیت سیگنال‌های ورودی شنیداری است و رمزگشایی زبان دربردارنده‌ی بازنمایی معنایی و مفاهیم پایه می‌باشد (Owens, 2012). مهارت‌های درکی شامل دو بخش درک وابسته به بافت و غیر وابسته به بافت است.

1. Prelocutionary

2. Illocutionary

3. locutionary

4. looking

5. Gesture

6. Symbol

7. Translational period

۱. درک وابسته به بافت^۱: کودکان تا حدود ۱۸ ماهگی برای درک اطلاعات محیط و کلمات پیرامون خود به بافت طبیعی، راهنمایی‌های موقعیتی غیر زبانی و حرکات بیانگر بزرگسالان وابسته هستند (Owens, 2012).
۲. درک غیر وابسته به بافت: از حدود ۱۸ ماهگی، کودک زبان پیرامون خود را بدون نیاز به بافت و راهنمایی‌های غیر زبانی، درک خواهد کرد (Owens, 2012).
- مهارت‌های بیانی: به توانایی تولید زبان در هر یک از مودالیت‌های مختلف اعم از گفتار، اشاره و حرکات بیانگر اطلاق می‌گردد. مهارت‌های بیانی شامل صداسازی‌های غیرگفتاری، گفتاری، غان و غون متعارف و تکرار شونده و متنوع می‌شود (Oller, 2006).
۱. صداسازی‌های غیرگفتاری: صداسازی‌های غیرگفتاری شامل صداهای نباتی^۲، برای مثال سکسکه و علامت‌های صوتی ثابت^۳ از جمله گریه، خنده و ناله کردن است (Oller, 2006).
۲. صداسازی‌های گفتاری: صداسازی‌های گفتاری که آواهای اولیه^۴ نیز نامیده می‌شود، در چهار دسته تقسیم‌بندی می‌شوند: شبه واکه‌ها^۵، مرحله‌ی تولیدی اولیه^۶، مرحله بسط^۷ و غان‌وغون متعارف^۸. نوزادان از بدو تولد تا دو ماهگی، شبه واکه تولید می‌کنند و از دو تا سه ماهگی شروع به تولید صداهای شبه‌واکه‌ای می‌کنند که گاه غوغو کردن^۹ نامیده می‌شود. از سه تا شش ماهگی کودکان خزانه‌ی آوایی خود را بسط داده و تمام واکه‌ها را تولید می‌کنند، همچنین شروع به تولید صداسازی‌های شبه هجا و یا غان‌وغون می‌کنند (Oller, 2006).
۳. غان‌وغون متعارف: از ششمین ماه زندگی به بعد، کودکان شروع به تولید غان‌وغون متعارف می‌کنند که هجاهای شکل یافته‌ی متعارفی است که گهگاه با کلمات اشتباه گرفته می‌شود اما معنی‌دار نیست. سن ظهور غان‌وغون حدود ۶ تا ۸ ماهگی می‌باشد (Davis & MacNeilage, 1995). غان‌وغون متعارف به شکل‌های مختلفی ظاهر می‌شود، از جمله غان‌وغون تکرار شونده^{۱۰} و غان‌وغون غیرتکرار شونده^{۱۱} (متنوع^{۱۲}). با

1. Context dependent

2. Vegetative sounds

3. Fixed vocal signals

4. Protophones

5. Quasi Vowels

6. Primitive articulation stage

7. Expansion stage

8. Canonical Babbling

9. Cooing or Gooing

10. Repetitive Babbling

11. Nonrepetitive Babbling

12. Variated Babbling

توجه به این که غان و غون پیش نیاز رشد گفتار است و شروع دیر هنگام آن می تواند پیش بینی کننده ی ناتوانی های رشدی بعدی از جمله مشکلات گفتاری، زبانی و یا خواندن و نوشتن باشد (Vihman, Macken, Miller, Simmons, & Miller, 1985)، (MacNeilage, 1997)، (D. K. Oller, Eilers, Neal, & Cobo-Lewis, 1998)، (D. K. Oller, Eilers, Neal, & Schwartz, 1999)، (K. Oller, Eilers, Neal, & Schwartz, 1999)، (Gillis, Schauwers, & Govaerts, 2002)، (Ejiri, 1998)، (Sigafos, 2012)، (Stoel-Gammon, 1989)، (McCathren, Yoder, & Warren, 1999)، بنابراین در مداخلات زودهنگام باید حتماً مدنظر قرار داده شود.

۴. **غان و غون تکرار شونده:** نوعی غان و غون متعارف است که شامل تکرار متعدد یک توالی هجایی ثابت است، برای مثال / دَدَدَدَد / (Davis & MacNeilage, 1995).
 ۵. **غان و غون غیر تکرار شونده (متنوع):** نوعی غان و غون متعارف است که شامل تکرار چند توالی هجایی متفاوت است، برای مثال / اِدِ / / دِ / / دی با / (Davis & MacNeilage, 1995).
 کارکردهای ارتباطی^۱: در دوران پیش زبانی سه کارکرد عمده ی ارتباطی کودک عبارت اند از:

- ۱- تنظیم رفتار^۲، ۲- تعامل اجتماعی^۳ و ۳- توجه مشترک (Crais et al., 2004).^۴
۱. **تنظیم رفتار:** این مهارت شامل درخواست شیء (مانند این که برای به دست آوردن توپ با انگشت اشاره اش آن را به مادرش نشان می دهد)، درخواست عمل (مانند دراز کردن دست ها برای بغل شدن) و مخالفت کردن (مانند پس زدن شیء با دستش) است.
۲. **تعامل اجتماعی:** این جنبه، جلب توجه و برقراری تعامل اجتماعی ارتباط را در برمی گیرد که شامل نوبت گیری و بازی های کودک با بزرگسالان است.
۳. **توجه مشترک:** توجه مشترک به مفهوم توجه (و / یا نگاه) هم زمان کودک و شریک ارتباطی^۵ او به شیء یا رویدادی است که در معرض آن قرار می گیرند. شریک ارتباطی نوزاد، والدین یا مراقبین او هستند. در توجه مشترک، ممکن است شریک ارتباطی توجه کودک را به موضوع مدنظرش جلب کند (که در این حالت کودک پاسخ دهنده

است)، یا این که بالعکس، کودک شریک ارتباطی را متوجه موضوع مورد علاقه‌ی خود کند (که در این حالت کودک آغازگر توجه مشترک است) (Mundy, 2007).
شکل‌های ارتباطی^۱: کودک جهت برقراری ارتباط و استفاده از کارکردهای ارتباطی فوق از شکل‌های مختلف ارتباطی از جمله تماس چشمی، صداسازی، حرکات بیانگر و تک کلمات استفاده می‌نماید (Capone & McGregor, 2004; Crais et al., 2004).

۱. حرکات بیانگر (جسپر): مجموعه اعمال هدفمندی هستند که جهت برقراری ارتباط تولید می‌شوند و معمولاً توسط انگشتان و دست‌ها ابراز می‌شوند. حرکات بیانگر همچنین می‌توانند شامل حالات بیانگر صورت (مانند مزه مزه کردن لب‌ها به علامت خوشمزه بودن) و حرکات بدنی (مانند بالا و پایین پریدن به علامت اسب‌سواری) باشند (Capone & McGregor, 2004).

مداخلات خانواده محور

در زیر تعدادی از روش‌های کلی آموزش مهارت‌های پیش‌زبانی ذکر خواهد شد که با توجه به ویژگی‌های خاص هر کودک و متناسب با نیازهای وی می‌توانید از این راهکارها استفاده نمایید. همچنین آن‌ها را به والد یا پرستار کودک آموزش دهید تا آن‌ها نیز بتوانند از این راهکارها در محیط زندگی کودک و در فعالیتهای روزمره‌اش استفاده نمایند.

- برچسب‌گذاری^۲: اشیاء مختلف در اطراف کودک را نام‌گذاری کنید. این کار سبب می‌شود تا کودک بارها و بارها کلمه مربوطه را در محیطی آشنا بشنود. برای مثال اگر واژه‌ی «کفش» را در زمان‌های مختلف تکرار کنید، نه تنها می‌توان آن را در مورد کفش به کار برد، بلکه این واژه را در مورد برچسب زدن به «کفش مامان»، «کفش بابا»، «کفش داخل مغازه» و... نیز می‌توان استفاده نمود.
- تقلید^۳: تقلید یکی از توانمندی‌های بسیار مهمی است که در رشد مهارت‌های زبانی کودکان نقش بسزایی را ایفا می‌کند. این توانمندی در ۲ سال اول زندگی کودک جهت یادگیری کلمات و قواعد اولیه صرف و نحو دارای اهمیت بسیاری است. پرستار یا والد کودک باید آموزش ببینند تا بتوانند به‌صورت صحیح از مهارت تقلید جهت آموزش